

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 16 stycznia 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Romuald Dalewski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Jarosław Sobutka

SSN Renata Żywicka

w sprawie z odwołania J. F.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddziałowi w Poznaniu
o wysokość emerytury górniczej,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 16 stycznia 2024 r.,
skargi kasacyjnej odwołującego się od wyroku Sądu Apelacyjnego w Poznaniu
z dnia 10 stycznia 2022 r., sygn. akt III AUa 374/20,

- 1) oddala skargę kasacyjną,**
- 2) zasądza od odwołującego się na rzecz organu rentowego
kwotę 240 (dwieście czterdzieści) złotych, wraz z odsetkami, o
których mowa w art. 98 § 1¹ k.p.c., tytułem zwrotu kosztów
zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych [...] oddział w Poznaniu decyzją z 31 lipca 2019 r., przyznał emeryturę wnioskodawcy J. F. od 15 lipca 2019 r., to jest od

zaprzestania pobierania zasiłku chorobowego. Do ustalenia podstawy wymiaru emerytury organ rentowy przyjął wynagrodzenie, które stanowiło podstawę wymiaru składek z 10 lat kalendarzowych, to jest od 1 stycznia 2006 r. do 31 grudnia 2015 r. Wskaźnik wysokości podstawy wymiaru emerytury wynosił 172,13%. Do ustalenia wysokości emerytury Zakład uwzględnił 29 lat i 8 miesięcy okresów składkowych oraz 1 rok i 2 miesiące okresów nieskładkowych. Okres pracy górniczej został obliczony według następującego przelicznika: 275 miesięcy x 1,2 = 330 miesięcy, 27 miesięcy x 1,8. Wysokość świadczenia została ustalona na kwotę 4248 zł.

W odwołaniu od powyższej decyzji J. F. wniósł o zmianę decyzji i przyznanie prawa do zastosowania przelicznika 1,8 do wysokości emerytury w wyniku zaliczenia do pracy górniczej liczonej w wymiarze półtorakrotnym pracy świadczonej przez ubezpieczonego na rzecz P. S.A. w K. w okresie: od 1.07.1989 r. do 4.05.1990 r. i od 1.07.1993 r. do 24.08.2019 r.

Sąd Okręgowy w Koninie wyrokiem z 24 stycznia 2020 r., zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że przyznał J. F. prawo do ustalenia wysokości emerytury górniczej z zastosowaniem przelicznika 1,8 do okresów pracy górniczej od dnia 1 lipca 1993 r. do 31 marca 1994 r. oraz od 1 września 1996 r. do 15 marca 2019 r. na stanowisku operatora koparek wielonaczyniowych i zwałowarek na odkrywce, zgodnie z wykazem dniówek załączonym do świadectwa pracy górniczej z dnia 15 marca 2019 r. (pkt 1), oddalił odwołanie w pozostałym zakresie (pkt 2), zasądził od pozwanego na rzecz odwołującego kwotę 180 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego (pkt 3) i nie stwierdził odpowiedzialności organu rentowego za nieustalenie istnienia okoliczności niezbędnej do wydania decyzji w sprawie (pkt 4).

Sąd Okręgowy ustalił, że J. F. urodził się [...] 1969 r. 21 marca 2019 r., wystąpił do organu rentowego z wnioskiem o przyznanie prawa do emerytury górniczej. Wnioskodawca wskazał, że jest członkiem otwartego funduszu emerytalnego i wnosi o przekazanie zgromadzonych środków na dochody budżetu państwa. W dacie złożenia wniosku nadal pracował na rzecz P. S.A.

Decyzją z 31 lipca 2019 r., Zakład Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddział w Poznaniu przyznał wnioskodawcy od 15 lipca 2019 r., to jest od zaprzestania pobierania zasiłku chorobowego, prawo do emerytury. Do ustalenia wysokości emerytury górniczej organ rentowy uwzględnił 29 lat i 8 miesięcy okresów

składkowych, to jest 356 miesięcy oraz 1 rok i 2 miesiące okresów nieskładkowych. Okres pracy górniczej został obliczony według następującego przelicznika: 27 miesięcy $\times$ 1,8 = 48,6 m-cy oraz 275 miesięcy $\times$ 1,2 = 330 m-cy. Do ustalenia podstawy wymiaru emerytury przyjęto wynagrodzenie, które stanowiło podstawę wymiaru składek z 10 lat kalendarzowych tj. od 1 stycznia 2006 r., do 31 grudnia 2015 r. Wskaźnik wysokości podstawy wymiaru wyniósł 172,13%. Podstawa wymiaru obliczona została przez pomnożenie wskaźnika wysokości podstawy wymiaru 172,13% przez kwotę bazową w wysokości 4003.88 zł. Wysokość świadczenia wyniosła 4248 zł. Do stażu pracy górniczej w wymiarze półtorakrotnym organ rentowy zaliczył wnioskodawcy okres od 1.04.1994 r. do 30.08.1996 r. Pozostałe okresy: od 1.07.1989 r., do 4.05.1990 r., od 6.06.1991 r., do 31.03.1994 r., od 1.09.1996 r., do 15.03.2019 r., pozwany przeliczył jako zwykłą pracę górniczą. Pozwany prowadził wyjaśnienia w zakresie ustalenia czy wnioskodawca wykonywał pracę górniczą przodkową i po analizie dokumentów wydał zaskarżoną decyzję.

Sąd Okręgowy podniósł, że wnioskodawca został zatrudniony w K. w K. od 15.08.1988 r., na stanowisku konserwator tras i obowiązki wykonywał do 31.07.1989 r. Następnie od 1.08.1989 r., powierzono wnioskodawcy obowiązki operatora wózka zrzutowego na oddziale A. W tym czasie wnioskodawca odbywał szkolenie do obsługi tego wózka poza wkopem. Wózek nie był zamontowany na zwałowarce. Szkolenie w zakresie obsługi wózka trwało do momentu odejścia wnioskodawcy do wojska. Od 1.12.1991 r. wnioskodawca wykonywał obowiązki operatora przenośników wielogabarytowych nadal na oddziale A.1, a od 1.12.1992 r. wnioskodawca ponownie został przesunięty na stanowisko operatora przenośnika taśmowego. Od 1.07.1993 r., wnioskodawca został operatorem zwałowarki. Obowiązki wykonywał na oddziale górniczym, we wkopie, w pełnym wymiarze czasu pracy. Zajmował się prowadzeniem eksploatacji maszyny zgodnie z instrukcją, utrzymywaniem założonego poziomu roboczego, kontrolą skarpy roboczej, zapewniał wydajność maszyny i racjonalnie wykorzystywał jej czas pracy, kontrolował taśmy, zapewniał bezpieczeństwo pracownikom na maszynie i w obrębie maszyny, uczestniczył w pracach związanych z usuwaniem skutków awarii w pracy maszyny. Od 1.10.2007 r. wnioskodawca został brygadzystą, na zwałowarce. Jego obowiązki pozostały takie same, a dodatkowo prowadził raporty maszyny, składał

sprawozdania sztygarowi zmianowemu, koordynował pracę wszystkich operatorów i taśmowych na maszynie (3 stanowiska operatorów, 2 taśmowych i przodowy).

Sąd Okręgowy wskazał że wymienione obowiązki wnioskodawca wykonywał niezmiennie do momentu przejścia na emeryturę. Oddziały, na których pracował to A., które następnie zostały połączone z oddziałem nadkładu i powstał A., A.2, ostatnio na oddziale A1. na odkrywca A.. W okresie od 1994 r., do 1996 r., obowiązki wnioskodawcy jako operatora były takie same jak od 1993 r., i po 1996 r. (okres uznany przez pozwanego jako praca kwalifikowana). Wnioskodawca posiadał kwalifikację na stanowisko operatora zwałowarki po ukończeniu Technikum oraz kursu do obsługi maszyn podstawowych ukończony 26.04.1993 r., kurs obsługi dźwignic na zwałowarce ZGOT 8800. Obowiązki jako operator zwałowarki wykonywał stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, pracując w systemie zmianowym. Pracodawca prowadził ewidencję dniówek dla wnioskodawcy jako operatora zwałowania.

Dalej Sąd Okręgowy ustalił, że 15.03.2019 r. pracodawca wystawiła wnioskodawcy świadectwo wykonywania pracy górniczej, w którym wskazała, że wnioskodawca od 1.08.1988 r., do 30.06.1989 r., był konserwatorem tras przenośnikowych na odkrywce, od 1.07.1989 r., do 4.05.1990 r., operator urządzeń za i wyładowczych na odkrywce, od 6.06.1991 r., do 30.06.1993 r., operator przenośników taśmowych na odkrywce, od 1.07.1993 r., do nadal operator koparek wielonaczyniowych i zwałowarek na odkrywce zał. 3 cz. III pkt 5.

Sąd Okręgowy przypominał, że w przedmiotowej sprawie organ rentowy przy wyliczeniu wysokości emerytury wnioskodawcy za okresy: od 1.07.1989 r. do 4.05.1990 r., od 6.06.1991 r., do 31.03.1994 r., i od 1.09.1996 r., do 15.03.2019 r., na podstawie art. 51 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych zastosował przelicznik 1,2. Pełnomocnik wnioskodawcy domagał się natomiast przeliczenia w/w okresu według przelicznika 1,8 zgodnie z art. 51 ust. 1 pkt 2 ustawy.

Sąd Okręgowy przywołał następnie podstawę prawną rozstrzygnięcia, tj. przepisy art. 50a-e, art. 51 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, wskazując, że przy ustalaniu wysokości emerytury górniczej przelicznik 1,8 za każdy rok pracy stosuje się wyłącznie do pracy, o której

mowa w art. 50d ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Pracami, do których stosuje się przelicznik 1,8, zgodnie z art. 50d ust. 1 pkt 1 ustawy, jest praca w przodkach bezpośrednio przy urabianiu i ładowaniu urobku oraz przy innych pracach przodkowych, przy montażu, likwidacji i transporcie obudów, maszyn urabiających, ładujących i transportujących w przodkach oraz przy głębieniu szybów i robotach szybowych.

Sąd pierwszej instancji podkreślił, że wykaz stanowisk pracy, na których zatrudnienie zaliczane jest do pracy górniczej oraz wykonywanej w przodkach uwzględnianej w rozmiarze półtorakrotnym, powinno ustalić rozporządzenie wydane na podstawie delegacji ustawowej z art. 50d ust. 3. Ponieważ rozporządzenie takie nie zostało wydane, obowiązuje nadal (z mocy art. 194 wskazanej ustawy) wykaz stanowisk zawarty w załączniku nr 2 i 3 do rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 23 grudnia 1994 roku w sprawie określenia niektórych stanowisk pracy górniczej oraz stanowisk pracy zaliczanej w wymiarze półtorakrotnym przy ustalaniu prawa do górniczej emerytury lub renty (Dz.U. z 1995 r. Nr 2, poz. 8), wydanego na podstawie upoważnienia zawartego w art. 5 ust. 5 i art. 6 ust. 3 nieobowiązującej ustawy z dnia 1 lutego 1983 r. o zaopatrzeniu emerytalnym górników i ich rodzin (jednolity tekst: Dz.U. z 1995 r. Nr 30, poz. 154). Wykaz ten obowiązuje jednak jedynie w takim zakresie, w jakim jego przepisy nie są sprzeczne z przepisami ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

W ocenie Sądu Okręgowego skarżący domagając się ustalenia wysokości świadczenia emerytalnego z zastosowaniem przelicznika 1,8 do spornego okresu pracy górniczej, powinien zatem wykazać, że na zajmowanym stanowisku wykonywał stale i w pełnym wymiarze prace wymienione w art. 50d ust. 1 pkt 1 ustawy emerytalnej tj. prace bezpośrednio związane z robotami prowadzonymi w przodkach przy urabianiu i ładowaniu urobku oraz przy montażu, likwidacji i transporcie obudów, maszyn urabiających, ładujących i transportujących w przodkach oraz inne prace przodkowe, a zatem takie, które należy wiązać z bezpośrednim i zasadniczym procesem produkcyjnym zakładu górniczego polegającym na urobku i wydobywaniu kopalin.

Sąd Okręgowy podniósł, że wnioskodawca pracował w kopalni węgla brunatnego, w kopalni odkrywkowej, gdzie występuje tzw. przodek zwałowy -

formowany jest korpus zwału przy pomocy zwałowarki odbierającej urobek ze środków transportu.

Zdaniem Sądu Okręgowego wnioskodawca wykazał, że wykonywał w okresach od 1.07.1993 r., do 31.03.1994 r., i od 1.09.1996 r., do 15.03.2019 r., stale i w pełnym wymiarze pracę, o której mowa w art. 50d ust. 1 pkt 1 ustawy. Wnioskodawca wykonywał prace operatora zwałowarki na odkrywce. Dniówki półtorakrotnie były prowadzone dla odwołującego się prawidłowo.

Sąd Okręgowy uznał, że rodzaj prac wykonywanych przez odwołującego odpowiada pracy wymienionej w dziale III pkt 5 załącznika nr 3 do rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 23 grudnia 1994 r. w sprawie określenia niektórych stanowisk pracy górniczej oraz stanowisk pracy zaliczanej w wymiarze półtorakrotnym przy ustalaniu prawa do górniczej emerytury lub renty. W pozycji tej wymieniono pracę operatora koparek wielonaczyniowych i zwałowarek na odkrywce. W pozostałych okresach wnioskodawca nie wykonywał pracy górniczej kwalifikowanej. Był operatorem przenośników taśmowych i uczestniczył w kursach na operatora wózka zrzutowego. Prawidłowo więc pozwany zastosował przelicznik 1,2 do pozostałych okresów pracy wnioskodawcy.

Na skutek apelacji pozwanego Sąd Apelacyjny w Poznaniu wyrokiem z 10 stycznia 2022 r., w pkt. I zmienił zaskarżony wyrok w punktach 1 i 3 i oddalił odwołanie, w pkt. II zasądził od wnioskodawcy na rzecz pozwanego kwotę 240 zł, z ustawowymi odsetkami za opóźnienie za czas po upływie tygodnia od dnia doręczenia wyroku do dnia zapłaty tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym.

Sąd drugiej instancji wskazując na treść art. 51 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych podniósł, że rozstrzygnięcie niniejszej sprawy zależało od ustalenia, czy w spornych okresach odwołujący w rzeczywistości wykonywał pracę górniczą kwalifikowaną, o której mowa w art. 50d ust. 1 ustawy emerytalnej. Zgodnie z treścią tego przepisu, przy ustalaniu prawa do górniczej emerytury pracownikom zatrudnionym pod ziemią oraz w kopalniach siarki lub węgla brunatnego zalicza się w wymiarze półtorakrotnym następujące okresy pracy na obszarze Państwa Polskiego:

1) w przodkach bezpośrednio przy urabianiu i ładowaniu urobku oraz przy innych pracach przodkowych, przy montażu, likwidacji i transporcie obudów, maszyn urabiających, ładujących i transportujących w przodkach oraz przy głębinieniu szybów i robotach szybowych;

2) w drużynach ratowniczych.

Sąd Apelacyjny podkreślił, że ustawodawca odróżnił pracę górniczą (zwykłą), którą w kopalniach węgla brunatnego jest zatrudnienie na odkrywce przy ręcznym lub zmechanizowanym urabianiu, ładowaniu oraz przewożeniu nadkładu i złoża (art. 50c ust. 1 pkt 4 ustawy) od pracy górniczej (kwalifikowanej), którą zalicza się w wymiarze półtorakrotnym, gdy praca ta jest wykonywana „w przodkach bezpośrednio przy urabianiu i ładowaniu urobku oraz przy innych pracach przodkowych, przy montażu, likwidacji i transporcie obudów, maszyn urabiających, ładujących i transportujących w przodkach oraz przy głębinieniu szybów i robotach szybowych” (art. 50d ust. 1 pkt 1 ustawy). Te ostatnie okresy potraktowane zostały przez ustawodawcę w sposób wyjątkowo korzystny ze względu na wysoki stopień zagrożenia życia i zdrowia pracowników. Szczegółowe określenie stanowisk pracy, na których zatrudnienie zalicza się dla celów emerytalnych w wymiarze półtorakrotnym powierzone zostało ministrowi właściwemu do spraw zabezpieczenia społecznego w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw gospodarki i ministrem właściwym do spraw Skarbu Państwa (art. 50d ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach).

Sąd Apelacyjny podniósł, że pod rządem ustawy emerytalnej z 17 grudnia 1998 r., nowe rozporządzenie wykonawcze nie zostało wydane, toteż na podstawie art. 194 ustawy o emeryturach i rentach (w zakresie niesprzecznym z przepisami tej ustawy) zachowało moc rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z 23 grudnia 1994 r. w sprawie określenia niektórych stanowisk pracy górniczej oraz stanowisk pracy zaliczanej w wymiarze półtorakrotnym przy ustalaniu prawa do górniczej emerytury lub renty (Dz.U. z 1995 r. Nr 2, poz. 8). W rozporządzeniu tym stwierdza się w szczególności, że pracą górniczą w kopalniach węgla brunatnego są okresy zatrudnienia na stanowiskach wymienionych w wykazie stanowiącym załącznik nr 2 do tego rozporządzenia (§ 2), natomiast okresami pracy w kopalniach węgla brunatnego zaliczanymi w wymiarze półtorakrotnym są okresy pracy na

stanowiskach wymienionych w wykazie stanowiącym załącznik nr 3 do rozporządzenia (§ 3).

Zdaniem Sądu Apelacyjnego wykaz stanowisk pracy, określony w ww. załączniku nr 3 do rozporządzenia z 1994 r., odnosi się wyłącznie do wykonywanych zadań górnika, jeżeli spełniają one kryteria miejsca wykonywania pracy i jej charakteru, określonego zgodnie z art. 50d ust. 1 pkt 1 ustawy emerytalnej. Za prace wymienione w załączniku nr 3 mogą więc być uznane tylko takie czynności wykonywane przez górnika, które są związane bezpośrednio z wykonywaniem czynności w przodkach bezpośrednio przy urabianiu i ładowaniu urobku oraz przy innych pracach porządkowych, przy montażu, likwidacji i transporcie obudów, maszyn urabiających, ładujących i transportujących w przodkach oraz przy głębieniu szybów i robotach szybowych. Z kolei pojęcie „innych prac przodkowych” musi wiązać się z bezpośrednim i zasadniczym procesem produkcyjnym zakładu górniczego, polegającym na urobku i wydobywaniu kopalin (tak wyroki Sądu Najwyższego z 11.02.2010 r., I UK 236/09 i z 21.02.2012 r., I UK 295/11, OSNP 2013 nr 304, poz. 38).

Sąd Apelacyjny zauważył że przodek to wyrobisko, miejsce bezpośredniej pracy maszyn podstawowych i pomocniczych biorących udział w procesie produkcji (wydobycia). Judykatura niejednokrotnie zajmowała się pojęciem „pracy w przodku” w kopalniach węgla brunatnego. Zapatrywania na temat pojęcia „przodka” w rozumieniu ustawy o emeryturach i rentach z FUS, są spójne i utrwalone w jednolitej linii orzeczniczej (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 21 lutego 2012 r., I UK 295/11, OSNP 2013 nr 3-4, poz. 38, z 18 marca 2015 r., I UK 280/14, z 11 lutego 2010 r., I UK 236/09, z dnia 22 kwietnia 2011 r., I UK 360/10, z 6 września 2011 r., I UK 70/11). Przodek to teren prac bezpośrednio przy urobku i wydobywaniu kopaliny, a nie teren wyrobiska oddalony od miejsca wydobywania i urobku kopaliny, choćby o kilkadziesiąt metrów. Pracownicy wykonujący swe obowiązki w wyrobisku, ale nie bezpośrednio przy wydobywaniu i urobku kopaliny, nie są, bowiem w tym samym stopniu narażeni na ryzyko utraty zdrowia, co górnicy pracujący bezpośrednio przy pracach wydobywczych. Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z 18 marca 2015 r., I UK 280/14 wskazywał, że miejsce przodka nie może być rozciągane na całą linię

taśmociągów transportujących urobek, gdyż pojęcie „przodka” straciłoby swoje znaczenie i tym samym nie można zaakceptować definicji przodka, która wynika z opinii naukowo-technicznych i obejmuje wszystkie czynności związane z transportem kopaliny, realizowane w ramach ruchu zakładu górniczego.

Sąd drugiej instancji podkreślił, że przepisy normujące nabywanie prawa do emerytury górniczej muszą być wykładane ściśle, a do oceny charakteru pracy górniczej, tym bardziej pracy zaliczanej w wymiarze półtorakrotnym, nie mogą służyć ani zakładowe wykazy stanowisk, ani też protokoły komisji weryfikacyjnej, kwalifikujące określone zatrudnienie, jako pracę górniczą zaliczaną w takim wymiarze. W przypadku sporu o kwalifikację danego stanowiska decydujące znaczenie dla uznania okresu zatrudnienia na tym stanowisku za pracę górniczą podlegającą zaliczeniu w wymiarze półtorakrotnym nie ma zatem znaczenia nazwa stanowiska, lecz rodzaj faktycznie wykonywanej pracy. Nie może tym samym o tym decydować wykaz stanowisk pracy sporządzony przez pracodawcę, ani zmiana kwalifikacji zajmowanego stanowiska pracy, dokonana przez komisję weryfikacyjną (tak: m.in. wyroki Sądu Najwyższego: z 22 kwietnia 2011 r., I UK 360/10 i z 6 września 2011 r., I UK 70/11 oraz postanowienie 19 stycznia 2012 r., I UK 319/11), ani rozporządzenie wykonawcze, ani tym bardziej wewnętrzne zarządzenia pracodawcy nie mogą przyznawać ubezpieczonym większych uprawnień niż uczynił to ustawodawca zaś wykładnia przepisów powołanego rozporządzenia z 1994 r., nie może zmieniać ani rozszerzać ustawowej definicji kwalifikowanej pracy górniczej.

Uwzględniając powyższe ugruntowane stanowisko judykatury zdaniem Sądu Apelacyjnego rację ma pozwany, że odwołujący w spornych okresach nie wykonywał kwalifikowanej pracy górniczej, o której mowa w art. 50d ust. 1 pkt 1 ustawy emerytalnej. Mimo, że wykonywał pracę na zwałowarce, to jednak nie wykonywał on pracy na przodku w omawianym wyżej znaczeniu. Przodek ogranicza się wyłącznie do miejsca pracy koparek wielonaczyniowych lub ich bezpośredniego sąsiedztwa, zaś wymogu takiego nie spełnia miejsce zwałowania nakładu, gdzie pracują maszyny podstawowe, tj. zwałowarki. Tymczasem z ustaleń Sądu Okręgowego wynikało, że odwołujący w spornych okresach wykonywał pracę operatora zwałowarki. Zwałowarka pracowała zaś na tej części wyrobiska, gdzie formowany był zwał, przy

pomocy urzędów odbierających urobek ze środków transportu. Nie można jednak utożsamiać całego obszaru wyrobiska z pojęciem przodku.

Od wyroku Sądu Apelacyjnego skargę kasacyjną wniósł J. F.. Skarżący zaskarżył wyrok w całości i wniósł o jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania. Ewentualnie w przypadku gdyby zarzuty naruszenia przepisów postępowania okazały się nieuzasadnione, skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i jego zmianę przez oddalenie apelacji i przyznanie skarżącemu prawa do zastosowania przelicznika 1,8 do okresów pracy górniczej wykonywanej w P. S.A. od 1.07.1993 r., do 31.03.1994 r., i od 1.09.1996 r., do 15.03.2019 r., wg wykazu dniówek stanowiącego załącznik do świadectwa wykonywania pracy górniczej i równorzędnej z pracą górniczą z dnia 15 marca 2019 r., oraz o zasądzenie od pozwanego organu rentowego na rzecz odwołującego zwrotu kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

W podstawach skargi kasacyjnej skarżący zarzucił:

1. naruszenie prawa materialnego, tj.: art. 50d ust. 1 pkt 1 w zw. z art. 51 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2022 r., poz. 504 ze zm. zwanej dalej „ustawą emerytalną”) w zw. z załącznikiem nr 3 część III pkt 5 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 23 grudnia 1994 r. w sprawie określenia niektórych stanowisk pracy górniczej oraz stanowisk pracy zaliczanej w wymiarze półtorakrotnym przy ustalaniu prawa do górniczej emerytury lub renty (Dz.U. z 1995 r. Nr 2, poz. 8, zwanego dalej także „rozporządzeniem”) przez ich błędną wykładnię i w konsekwencji odmowę zastosowania do ustalenia wysokości emerytury Odwołującego przelicznika 1,8 w okresach jego zatrudnienia od 1.07.1993 r. do 31.03.1994 r. i od 1.09.1996 r. do 15.03.2019 r., pomimo że charakter pracy Odwołującego w tym okresie jako operatora zwałowarki, która urabia nadkład będący urobkiem w rozumieniu art. 50d ust. 1 pkt 1 ustawy emerytalnej, odpowiadał definicji pracy górniczej przodkowej z art. 50d ust. 1 pkt 1 ustawy emerytalnej i stanowisku operatora koparek wielonaczyniowych i zwałowarek na odkrywce z załącznika nr 3 część III pkt 5 ww. rozporządzenia,

2. naruszenie prawa procesowego mającego istotny wpływ na wynik sprawy, tj. art. 327¹ § 1, art. 382 oraz art. 391 § 1 w zw. z art. 398²¹ k.p.c. przez jego niewłaściwe niezastosowanie i sporządzenie uzasadnienia w sposób nieprzekonywujący oraz zaniechanie odniesienia się do całości materiału zebranego w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku sporządzonym w sposób sprzeczny z powołanymi przepisami, bo bez gruntownego wyjaśnienia i z pominięciem wiedzy specjalistycznej z zakresu górnictwa odkrywkowego, dlaczego praca Skarżącego będącego operatorem zwałowarki ZGOT-8800 i wykonującego prace górnicze na tej maszynie podstawowej w okresach od 1.07.1993 r. do 31.03.1994 r. i od 1.09.1996 r. do 15.03.2019 r. nie miała charakteru pracy „w przodkach bezpośrednio przy urabianiu i ładowaniu urobku oraz przy innych pracach przodkowych”, co skutkowało błędnym przyjęciem, iż praca Skarżącego w ww. okresach nie może być kwalifikowana do pracy górniczej przodkowej z uwzględnieniem przelicznika półtorakrotnego (1,8).

W odpowiedzi na skargę kasacyjną organ rentowy wniósł o jej oddalenie i zasądzenie od odwołującego na jego rzecz kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Problem emerytur górniczych nie jest nowy i od dawna stanowi przedmiot wielu wypowiedzi Sądu Najwyższego.

Przepis wykonawczy rozporządzenia nie definiuje pracy górniczej i dlatego jego wykładnia nie może zmieniać ani rozszerzać ustawowej definicji pracy górniczej.

Zgodnie z art. 55c ust. 1 pkt 4 ustawy emerytalnej, za pracę górniczą uważa się między innymi pracę na odkrywce w kopalniach węgla brunatnego przy ręcznym lub zmechanizowanym urabianiu, ładowaniu oraz przewożeniu nadkładu i złoża, przy pomiarach w zakresie miernictwa górniczego oraz przy bieżącej konserwacji agregatów i urządzeń wydobywczych.

Natomiast stosownie do art. 50d ust. 1 pkt 1 ustawy emerytalnej, przy ustalaniu prawa do górniczej emerytury pracownikom zatrudnionym pod ziemią oraz w kopalniach siarki lub węgla brunatnego zalicza się w wymiarze półtorakrotnym następujące okresy pracy na obszarze Państwa Polskiego: w przodkach bezpośrednio przy urabianiu, ładowaniu i zwałowaniu urobku oraz przy innych pracach przodkowych, przy montażu, likwidacji i transporcie obudów, maszyn urabiających, ładujących, transportujących i zwałujących w przodkach oraz przy głębieniu szybów i robotach szybowych. Na mocy art. 51 ust. 1 pkt 2 ustawy emerytalnej, przy ustalaniu wysokości górniczych emerytur, o których mowa w art. 50a lub 50e, stosuje się, z zastrzeżeniem ust. 2, następujące przeliczniki: 1,8 za każdy rok pracy, o której mowa w art. 50d tejże samej ustawy. Adekwatnie do załącznika nr 3/III pkt 7 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z 23 grudnia 1994 r. w sprawie określenia niektórych stanowisk pracy górniczej oraz stanowisk pracy zaliczanej w wymiarze półtorakrotnym przy ustalaniu prawa do górniczej emerytury lub renty (Dz.U. z 1995 r. Nr 2, poz. 8), zawierającego wykaz stanowisk pracy, na których okresy pracy pod ziemią oraz w kopalniach siarki i węgla brunatnego zalicza się w wymiarze półtorakrotnym w kopalniach węgla brunatnego dotyczy pracy rzemieślników zatrudnionych na odkrywce bezpośrednio w przodku stale i w pełnym wymiarze czasu pracy na koparkach i zwałowarkach, wykonujących prace górnicze, mechaniczne, elektryczne i hydrauliczne przy obsłudze, konserwacji, montażu i demontażu tych maszyn i urządzeń. Zgodnie z § 3 powołanego wyżej rozporządzenia, za okresy pracy pod ziemią oraz w kopalniach siarki lub węgla brunatnego, o których mowa w art. 6 ust. 1 ustawy, uważa się okresy pracy na stanowiskach wymienionych w wykazie stanowiącym załącznik nr 3 do rozporządzenia.

Zasady nabywania prawa do emerytur górniczych odbiegają od zasad obowiązujących powszechnie, co wynika z charakteru pracy górniczej, angażującej we wzmożonym stopniu siły fizyczne i psychiczne zatrudnionych. Z tego właśnie względu o uznaniu pracy za pracę górniczą w rozumieniu przepisów ustawy emerytalnej decyduje charakter czynności faktycznie wykonywanych przez pracownika. Z przepisów w/w ustawy wynika również, że ustawodawca nakazuje odróżniać pracę górniczą (zwykłą), którą w kopalniach węgla brunatnego jest

zatrudnienie na odkrywce przy ręcznym lub zmechanizowanym urabianiu, ładowaniu oraz przewożeniu nadkładu i złoża (art. 50c ust. 1 pkt 4 ustawy emerytalnej) od pracy górniczej w tych kopalniach, którą zalicza się w wymiarze półtorakrotnym tylko wtedy, gdy jest ona wykonywana w przodkach bezpośrednio przy urabianiu i ładowaniu urobku oraz przy innych pracach przodkowych, przy montażu, likwidacji i transporcie obudów, maszyn urabiających, ładujących i transportujących w przodkach (art. 50d ust. 1 pkt 1 tej ustawy). Szczegółowe określenie stanowisk pracy, na których zatrudnienie zalicza się dla celów emerytalnych w wymiarze półtorakrotnym, powinno nastąpić w drodze rozporządzenia wydanego przez ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw gospodarki i ministrem właściwym do spraw gospodarki złożami kopalin (art. 50d ust. 4 ustawy emerytalnej). Nowe rozporządzenie wykonawcze nie zostało jednak wydane i na podstawie art. 194 ustawy emerytalnej (tylko w zakresie niesprzecznym z przepisami tej ustawy) może być stosowane rozporządzenie z 1994 r. W rozporządzeniu tym stwierdza się w szczególności, że pracą górniczą w kopalniach węgla brunatnego są okresy zatrudnienia na stanowiskach wymienionych w wykazie stanowiącym załącznik nr 2 do tego rozporządzenia (§ 2), natomiast okresami pracy w kopalniach węgla brunatnego zaliczanymi w wymiarze półtorakrotnym są okresy pracy na stanowiskach wymienionych w wykazie stanowiącym załącznik nr 3 do rozporządzenia (§ 3). Wykaz stanowisk pracy określony w załączniku nr 3 do rozporządzenia z 1994 r. odnosi się wyłącznie do wykonywanych zadań górnika, jeżeli spełniają one kryteria miejsca wykonywania pracy i jej charakteru określonego na mocy art. 50d ust. 1 pkt 1 (poprzednio art. 37 ust. 1 pkt 1) ustawy emerytalnej. Za prace wymienione w załączniku nr 3, mogą być więc uznane tylko takie czynności wykonywane przez górnika, które są bezpośrednio związane z wykonywaniem czynności w przodkach przy urabianiu i ładowaniu urobku oraz przy montażu, likwidacji i transporcie obudów, maszyn urabiających, ładujących i transportujących w przodkach oraz przy głębeniu szybów i robotach szybowych. Z kolei, pojęcie "inne prace w przodku" musi wiązać się z bezpośrednim i zasadniczym procesem produkcyjnym zakładu górniczego, polegającym na urobku i wydobywaniu kopalin (por. także wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 21 lutego 2012 r.,

I UK 295/11, OSNP 2013 nr 3-4, poz. 38 oraz z dnia 26 kwietnia 2017 r., I UK 578/16, LEX nr 2305921).

W tym kontekście należy zwrócić uwagę, że ubezpieczony w spornym okresie został zatrudniony w K. w K. na stanowiskach: konserwatora tras, operatora wózka zrzutowego, operatora przenośników wielogabarytowych, operatora przenośnika taśmowego, operatora zwałowarki. Dla oceny, czy Skarżący pracował na stanowisku uprawniającym do przeliczenia spornego okresu pracy w wymiarze półtorakrotnym, istotne znaczenie miały więc przede wszystkim rodzaj i miejsce powierzonej mu pracy. W rozpoznawanej sprawie należy zgodzić się ze stanowiskiem Sądu Apelacyjnego, że pojęcie "przodka" użyte w ustawie emerytalnej oznacza przodek wydobywczy jest to teren prac bezpośrednio przy pozyskiwaniu urobku i wydobywaniu kopaliny, a nie teren wyrobiska oddalony od miejsca wydobywania i urobku, niezależnie od skali tego oddalenia. Takie zapatrywanie potwierdza orzecznictwo, choćby w wyroku Sądu Najwyższego z 23 listopada 2022 r. w sprawie II USK 685/21, w którym stwierdzono, że (...) pracą w przodkach jest praca "bezpośrednio przy urabianiu i ładowaniu urobku oraz przy innych pracach przodkowych, przy montażu, likwidacji i transporcie obudów, maszyn urabiających, ładujących i transportujących w przodkach oraz przy głębieniu szybów i robotach szybowych". Stąd nie chodzi o jakąkolwiek pracę przy "maszynach ładujących i transportujących", lecz tylko o taką pracę, która polega na "montażu, likwidacji i transporcie obudów" maszyn ładujących i transportujących w przodkach. W zwrocie "inne prace przodkowe", chodzi z kolei o inne prace górnicze w przodku, rodzajowo nie mniej obciążające niż wymienione w art. 50d ust. 1 pkt 1 u.e.r.f.u.s., a nie o "różnego rodzaju prace górnicze związane z eksploatacją, konserwacją i remontami taśmociągów będących częścią składową układu koparka, taśmociąg, zwałowarka, czyli całego procesu technologicznego, na który składają się: urabianie, transport i składowanie". Pojęcie "przodka" musi być wykładane w sposób ścisły i ograniczać się wyłącznie do miejsca pracy koparek wielonaczyniowych, albo do jego bezpośredniego sąsiedztwa, w którym wydobywa się urobek, a przyjęcie ogólnej tezy, że przodkiem w kopalni węgla brunatnego jest każde miejsce prowadzenia robót górniczych, nie odpowiada pojęciu "pracy przodkowej" wynikającej z wykładni art. 50d ust. 1 pkt 1 u.e.r.f.u.s., zaś "inne prace przodkowe" nie mogą być pracami mniej obciążającymi organizm górnika niż

pozostałe prace wymienione w art. 50d ust. 1 pkt 1 u.e.r.f.u.s., a więc prace "bezpośrednio przy wydobywaniu i urobku kopaliny". Dlatego też inne prace górnicze, związane z konserwacją i obsługą maszyn podstawowych poza miejscem pracy koparek wielonaczyniowych i bezpośredniego ich sąsiedztwa nie mieszczą się w definicji prac przodkowych, o których mowa w art. 50d ust. 1 u.e.r.f.u.s., i zostały zaliczone do zwykłej pracy górniczej. Ponadto wykonywana praca, której charakter wskazuje na kwalifikowaną pracę górniczą musi być faktycznie wykonywana, a nie wynikać z uzyskanego przez byłego pracownika świadectwa pracy.

Trzeba również wskazać na orzeczenie, zgodnie z którym, (...) praca "na odkrywce" w kopalniach węgla brunatnego jest odpowiednikiem pracy "w przodkach" pod ziemią, gdy polega na zatrudnieniu przy pracach bezpośrednio łączących się z procesami związanymi z pozyskiwaniem węgla brunatnego ze złoża (...) (postanowienie Sądu Najwyższego z 23 marca 2022 r., sygn. akt II USK 507/21, LEX nr 3417270). W jeszcze innym orzeczeniu stwierdzono, że (...) o uznaniu konkretnej pracy za pracę górniczą zaliczaną w wymiarze półtorakrotnym decyduje charakter czynności faktycznie wykonywanych przez pracownika, a nie treść umowy o pracę łączącej go z pracodawcą ani nazwa stanowiska określona w angażach lub zaświadczeniu o wykonywaniu pracy w szczególnych warunkach. Praca "na odkrywce" w kopalniach węgla brunatnego jest odpowiednikiem pracy "w przodkach" pod ziemią tylko wtedy, gdy polega na zatrudnieniu przy pracach bezpośrednio łączących się z procesami związanymi z wydobywaniem kopalin lub pozyskiwaniem złóż. Nie można dokonywać rozszerzania pojęcia "przodka wydobywczego", z uwagi na to, że górnicy oraz inni pracownicy na odkrywce byłiby wówczas w lepszej sytuacji, niż górnicy z kopalń węgla kamiennego pod ziemią (wyrok Sądu Najwyższego z 5 maja 2011 r., I UK 395/10, LEX nr 863951). Ponadto, (...) za prace wymienione w załączniku nr 3 mogą być uznane tylko takie czynności wykonywane przez górnika, które bezpośrednio związane są z wykonywaniem czynności w przodkach przy urabianiu i ładowaniu urobku oraz przy montażu, likwidacji i transporcie obudów, maszyn urabiających, ładujących i transportujących w przodkach oraz przy głębieniu szybów i robotach szybowych. Z kolei pojęcie "inne prace w przodku" musi wiązać się z bezpośrednim i zasadniczym procesem produkcyjnym zakładu górniczego,

polegającym na urobku i wydobywaniu kopalin (...) - wyrok Sądu Najwyższego z 21 lutego 2012 r., sygn. akt I UK 295/11, OSNP 2013 nr 3-4, poz. 38.

Należy też mieć na uwadze, że w ocenie Sądu Apelacyjnego okoliczności, w których skarżący wykonywał swoją pracę jako górnik wykluczają możliwość zakwalifikowania spornego okresu tej pracy jako okresu pracy w przodku, nie wiąże się ona bowiem z bezpośrednim i zasadniczym procesem produkcyjnym zakładu górniczego, polegającym na urobku i wydobywaniu kopaliny, a przede wszystkim praca taka nie ma miejsca w przodku wydobywczym. Natomiast, (...) podstawą skargi kasacyjnej nie mogą być zarzuty dotyczące ustalenia faktów lub oceny dowodów, a Sąd Najwyższy związany jest ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia (art. 398³ § 3 i 398¹³ § 2 k.p.c.) - wyrok Sądu Najwyższego z 18 grudnia 2018 r., II UK 428/17, LEX nr 2609098).

Odnosząc się do zarzutów naruszenia prawa procesowego należy wskazać, że konstruowanie zarzutów związanych z wadliwością uzasadnienia nie jest właściwą płaszczyzną do podważania ustaleń faktycznych i ocen prawnych, które legły u podstaw rozstrzygnięcia, zaś sam zarzut naruszenia art. 327¹ § 1 k.p.c. może być uzasadniony tylko wówczas, gdy kwestionowane uzasadnienie wyroku nie zawiera wszystkich elementów określonych w tym przepisie, a braki w tym zakresie są tak istotne, że zaskarżone orzeczenie nie poddaje się kontroli co do przyczyn faktycznych i prawnych, które legły u jego podstaw. W przedmiotowej sprawie w żadnym przypadku nie jest możliwe uznanie, że Sąd Apelacyjny sporządził uzasadnienie wyroku w sposób nieodpowiadający wymogom omawianej regulacji. Należy też podnieść, iż przywołany w postawach skargi przepis art. 382 k.p.c., stanowi, że sąd drugiej instancji orzeka na podstawie materiału zebranego w postępowaniu w pierwszej instancji oraz w postępowaniu apelacyjnym. Przepis ten ma charakter ogólnej dyrektywy określającej istotę postępowania apelacyjnego jako kontynuację merytorycznego rozpoznania sprawy. Do naruszenia art. 382 k.p.c. dochodzi w wypadku pominięcia przez sąd drugiej instancji części zebranego w sprawie materiału, w związku z czym strona powołująca się na naruszenie tego przepisu powinna wskazać materiał dowodowy, który został przez sąd drugiej instancji pominięty przy wydaniu wyroku, i wykazać, że popełnione uchybienie mogło

mieć wpływ na wynik sprawy (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 10 sierpnia 2023 r., I CSK 5439/22). Skarżący obowiązku tego nie wypełnił.

Biorąc powyższe pod uwagę, Sąd Najwyższy orzekł, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., a o kosztach postępowania kasacyjnego na podstawie art. 98 § 1 k.p.c. i § 10 ust. 4 pkt 2 w zw. z § 9 ust. 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (jednolity tekst: Dz.U. z 2023 r., poz. 1935).

[SOP]

[ms]